

Nr 8

Konstitutionsutskottets betänkande med anledning av motion angående insyn i kommunala bolag och stiftelser.**Motionen**

I detta betänkande behandlas motionen 1973:116 av herr Helén m. fl. (fp) i viss del (hemställan punkten 3).

Motionärerna framhåller att expansionen av den kommunala verksamheten under senare år bl. a. har medfört att en ganska stor del av kommunernas verksamhet bedrivs i bolagsform. Motionärerna uttalar att användningen av bolagsformen har fått negativa konsekvenser från demokratisk synpunkt. Medborgarnas möjligheter till insyn i och kontroll av de kommunala bolagens verksamhet är mindre än i fråga om den verksamhet som bedrivs av nämnder och styrelser. I motionen framförs ett flertal exempel på konkreta åtgärder som bör övervägas för att öka insynen i och kontrollen av de kommunala bolagens och stiftelsernas verksamhet. Beträffande det närmare innehållet i dessa förslag hänvisas till motionen. I motionen *hemställs* "att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär: 3. att förslag skyndsamt framläggs till åtgärder för vidgad insyn i och kontroll av kommunala bolag och stiftelser i enlighet med vad som anförs i motionen".

Frågans behandling vid 1972 års riksdag m. m.

Frågan om insyn i kommunala bolag har med anledning av motioner behandlats av riksdagen varje år sedan 1969. I utskottets betänkande 1971 (KU 1971:41) lämnas en utförlig redovisning av frågans tidigare behandling, till vilken här hänvisas.

Vid 1972 års riksdag togs bl. a. frågan om medborgarnas insyn i kommunala bolag och stiftelser upp i motionerna 1972:52 av herr Helén m. fl. (fp) och 1972:390 av herr Bohman m. fl. (m). I sitt avstyrkande yttrande (KU 1972:10) framhöll utskottsmajoriteten (s, c) att kommunens inflytande över den verksamhet som bedrivs inom kommunala bolag och stiftelser är betydande men att det gör sig gällande på annat sätt än vid nämndförvaltning. Frågan om inflytande och insyn i bl. a. kommunala bolag omfattas av direktiven för utredningen om den kommunala demokratin, varför utskottet förutsatte att frågan kommer att bli föremål för utredningens överväganden.

I en reservation av fyra ledamöter (2 fp, 2 m) hemställdes "att riksdagen i anledning av motionerna 1972:52 och 1972:390, båda såvitt nu är i fråga, hos Kungl. Maj:t begär förslag till åtgärder för vidgad insyn i och kontroll av kommunala bolag och stiftelseföretag". Reservanterna ansåg att utskottets yttrande borde ha haft följande lydelse:

Den kommunala verksamheten bedrivs i stigande omfattning i form av bolag eller stiftelser. Detta är en i vissa avseenden nödvändig utveckling. Den ökade bolagsbildningen medför emellertid samtidigt vissa från demokratisk synpunkt mindre önskvärda konsekvenser. Fullmäktiges möjligheter till insyn i och kontroll av bolagsverksamheten är avsevärt mindre än i fråga om verksamhet som bedrivs av kommunala nämnder och styrelser.

Ett flertal åtgärder kan vidtas för att öka den demokratiska styrningen och kontrollen av de kommunala bolagen och stiftelserna. Förslag härom har framförts i motionerna 1972:52 och 1972:390. Bland dessa kan nämnas rätt för kommunfullmäktige att närvara vid bolagens stämmor och där ställa frågor, rätt att i fullmäktige rikta interpellation till bolagsstyrelsens ordförande, rätt för kommunens revisorer att granska också bolagens räkenskaper samt skyldighet för bolagsstyrelse att fortlöpande informera kommunens styrelse om bolagets verksamhet och att årligen ge allmänheten en fyllig information därom.

Med hänsyn till bolagens och stiftelsernas ökade betydelse inom den kommunala verksamheten är det nödvändigt, att dessa möjligheter till en förbättrad insyn i de kommunala bolagens och stiftelsernas verksamhet snarast blir föremål för övervägande och att resultaten av dessa överväganden delges riksdagen i form av förslag till lagändringar.

I enlighet med utskottets hemställan avslag riksdagen motionsyrkandena.

Pågående utredningsarbete m. m.

Utredningen om den kommunala demokratin (C 1970:29) tillkallades den 20 mars 1970 för att undersöka möjligheterna till vidgat och fördjupat medborgerligt engagemang i den kommunala verksamheten. I utredningsuppdraget ingår att behandla formerna för insyn och inflytande i kommunala bolag och andra särskilda rättssubjekt. I denna del anförs i direktiven följande:

En kartläggning av hithörande problem har gjorts av kommunalrättskommittén i betänkandet Kommunala bolag (SOU 1965:40) och i remissyttrandena över detta. Denna kartläggning bör tjäna som utgångspunkt för nya överväganden i belysning av erfarenheter som vunnits sedan betänkandet avgavs. Åtgärder som nu har berörts torde i allmänhet kunna vidtas utan lagändringar. De sakkunniga bör emellertid oavsett förslagets karaktär göra en fullständig redovisning av åtgärder som enligt de sakkunnigas uppfattning lämpligen bör komma i fråga. En sådan redovisning bör kunna bli värdefull för den allmänna debatten och för överväganden i kommunerna i frågor om stärkandet av den kommunala demokratin i den egna kommunen.

Utredningen har påbörjat arbetet med frågan om insyn och inflytande i kommunala bolag och andra rättssubjekt. Problemen bedöms av utredningen som komplicerade och beräknas i vissa delar komma att kräva ytterligare utredningsarbete.

Av visst intresse för frågan om insynen i de kommunala bolagen och stiftelserna är den lag (1972:829) om styrelserepresentation för de anställda i aktiebolag och ekonomiska föreningar som träder i kraft den 1 april 1973.

Enligt lagen har de anställda i företag med minst 100 anställda rätt att

efter initiativ från lokal facklig organisation utse två ledamöter i styrelsen. De kommunala bolagen omfattas av lagstiftningen, som gäller till utgången av juni 1976.

Utskottet

I motionen 1973:116 begärs att förslag skyndsamt framläggs till åtgärder för vidgad insyn i och kontroll av kommunala bolag och stiftelser.

Frågor om insyn i kommunala bolag och andra särskilda rättssubjekt har behandlats av riksdagen med anledning av motioner varje år sedan 1969.

Utskottet framhöll i sitt betänkande vid 1972 års riksdag att kommunernas inflytande över den verksamhet som bedrivs genom bolag eller andra särskilda rättssubjekt är betydande trots att kommunallagen inte är tillämplig på dessa rättssubjekt. Kommunernas inflytande görs dock gällande på annat sätt än vid nämndförvaltning. Dessutom är kommunallagens regler tillämpliga på det beslutsfattande, som berör förhållandet mellan kommunen och t. ex. ett kommunalt bolag. En kommunmedlem kan sålunda enligt de vanliga besvärreglerna överklaga ett fullmäktigebeslut om aktieteckning eller om ingående av avtal rörande verksamheten. Det är också möjligt för kommunerna att genom särskilda föreskrifter i bolagsordningen eller stiftelseurkunden försäkra sig om ett större inflytande i verksamheten. Bolagen har vidare möjlighet att inbjuda fullmäktiges ledamöter att delta i bolagsstämmorna med yttranderätt och möjlighet att ställa frågor.

Eftersom en viss del av den kommunala verksamheten av praktiska skäl måste bedrivas i bolags- eller stiftelseform förtjänar frågor om kommunens och medborgarnas möjligheter till insyn i och kontroll av sådan verksamhet att uppmärksammas. I uppdraget för utredningen om den kommunala demokratin ingår också att särskilt ta upp frågan om bl. a. formerna för insyn och inflytande i kommunala bolag och stiftelser. Utskottet har erfarit att utredningen påbörjat arbetet med dessa frågor. Dessa kommer att bli föremål för utredningens överväganden i samband med de övriga frågor som omfattas av utredningsuppdraget. Mot bakgrund av det anförda är det enligt utskottets mening inte erforderligt att riksdagen tar ett särskilt initiativ av det slag som föreslås i motionen.

Utskottet hemställer

att riksdagen avslår motionen 1973:116, såvitt avser hemställan punkten 3.

Stockholm den 27 februari 1973

På konstitutionsutskottets vägnar
HILDING JOHANSSON

Närvarande: herrar Johansson i Trollhättan (s), Henningsson (s), fru Thunvall (s), herrar Mossberg (s), Svensson i Eskilstuna (s), Pettersson i Örebro (c), Bergqvist (s), Werner i Malmö (m), Karlsson i Malung (s), Fiskesjö* (c), Norrby i Åkersberga (fp), Schött (m), Molin (fp), Wiktorsson (s) och Olsson i Sundsvall* (c).

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservation

av herrar Werner i Malmö (m), Norrby i Åkersberga (fp), Schött (m) och Molin (fp), vilka ansett att utskottets yttrande och hemställan bort ha följande lydelse:

Den kommunala verksamheten bedrivs i stigande omfattning i form av bolag eller stiftelser. Detta är en i vissa avseenden nödvändig utveckling. Den ökade bolagsbildningen medför emellertid samtidigt vissa från demokratisk synpunkt mindre önskvärda konsekvenser. Fullmäktiges möjligheter till insyn i och kontroll av bolagsverksamheten är avsevärt mindre än i fråga om verksamhet som bedrivs av kommunala nämnder och styrelser.

I motionen 1973:116 framförs en rad förslag om åtgärder som kan vidtas för att öka den demokratiska styrningen och kontrollen av de kommunala bolagen och stiftelserna. Bland dessa kan nämnas ett uttryckligt erkännande av offentlighetsprincipens giltighet, preciserat i bolagsordningen för de kommunala företag där vägande hinder däremot inte kan resas, rätt för fullmäktiges ledamöter att närvara vid bolagsstämorna och ställa frågor samt rätt för fullmäktigeledamöter att interpellera bolagsstyrelsens ordförande om förhållandena i bolaget. Ytterligare en tänkbar åtgärd som nämns i motionen är att ge rätt för kommunfullmäktige att förrätta val av styrelseledamöter i samtliga kommunala bolag.

Frågan om insyn i kommunala bolag och andra särskilda rättssubjekt har behandlats av riksdagen med anledning av motioner varje år sedan 1969. Frågan omfattas nu av kommunaldemokratiutredningens direktiv. Denna utredning har många och stora arbetsuppgifter. Det är därför angeläget att riksdagen, med hänsyn till bolagens och stiftelsernas ökade betydelse inom den kommunala verksamheten, begär att frågan om insyn i och kontroll över dessas verksamhet blir föremål för en skyndsam behandling inom utredningen.

Utskottet hemställer

att riksdagen med anledning av motionen 1973:116, såvitt avser hemställan punkten 3, hos Kungl. Maj:t begär att utredningen om den kommunala demokratin får i uppdrag att skyndsamt framlägga förslag till åtgärder för vidgad insyn i och kontroll av kommunala bolag och stiftelseföretag.